

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата історичних наук, професора,
в.о. завідувача кафедри всесвітньої історії та методик навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
КРИВОШЕЇ ІГОРЯ ІВАНОВИЧА про дисертацію
КЛАПЧУК ВАЛЕРІЇ МИКОЛАЇВНИ
«БАНДУРНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ СЕРЕДИНИ ХVІІІ – ПОЧАТКУ
ХХІ СТ.: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 Історія та археологія**

1. Актуальність теми дослідження.

Сучасний стан історичної науки в Україні відзначається поглибленим інтересом до історичних студій, що виявляється не тільки у зверненні до замовчуваних, непопулярних тем, а й у предметній об'єктивізації тих аспектів суспільного минулого, що раніше вважалися другорядними в історії.

Означений напрям історичних досліджень відкриває можливості дізнатися про умови життя, традиції, побут різних соціальних станів не з позиції офіційних настанов, а з визначення самої реальності пересічної людини, окремо взятого індивідуума. Пізнаючи повсякденність, можна спостерігати за соціокультурними трансформаціями, продиктованими вимогами часу та історичними обставинами.

По-перше, одним із визначальних факторів повсякденного життя та культурного поступу українців є музичне мистецтво, у даному випадку бандурне мистецтво у всіх його проявах, адже воно зберігає та транслює як суспільні, так і національні цінності. По-друге, дослідження такого спрямування носять міждисциплінарний характер і мають різноманітну за класифікацією та типологією джерельну базу. І нарешті третя риса, яка підкреслює актуальність рецензованої дисертації – це відсутність комплексного дослідження окресленої проблематики.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Рецензоване дисертаційне дослідження виконано на кафедрі історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя відповідно до плану науково-дослідної теми «Регіональна історія України: соціокультурний дискурс» (номер державної реєстрації: 0122U001137). Тему затверджено на засіданні кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 8 від 02.01.2020 р.).

3. Наукова новизна одержаних результатів є безсумнівною. До позитивних здобутків дисертантки варто віднести:

- достить вдалу спробу систематизації та аналізу історіографії історії бандурного мистецтва України;
- обґрунтоване авторське бачення періодизації бандурного мистецтва в Україні;
- висвітлення на прикладі створення та розвитку капел бандуристів еволюції бандурного мистецтва в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст.;
- успішну спробу застосувати методологію історичної географії для дослідження центрів бандурного мистецтва в Україні;
- аналіз сучасного стану бандурного мистецтва та означення перспектив його розвитку в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду.

4. Наукове та практичне значення дисертаційного дослідження полягає в можливості подальшого використання матеріалів під час проведення наукових розвідок із історіографії, історії України, краєзнавства, мистецтвознавства, музикознавства, культурології та під час створення відповідних узагальнюючих праць.

5. Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Результати рецензованої роботи достатньо повно відображені у

публікаціях авторки та широко апробовані на наукових конференціях: за матеріалами дисертації опубліковані 4 статті у вітчизняних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань України, 1 – у колективній монографії, 3 – у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій, 1 – у науково-популярному часописі.

6. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури (532 позиції), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 317 сторінок, з них основна частина – 216 сторінок. Покликання в основному тексті здійснено з дотриманням нормативних вимог. Звертаємо увагу на окремі одруківки, незначні помилки та дискусійні побудови речень, які не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Рецензована дисертація є завершеною самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею.

7. Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Зміст дисертації повною мірою розкриває тему роботи. Дослідницький задум авторки та етапи його реалізації з належною повнотою й теоретичною обґрунтованістю репрезентовано у вступі. Коректно розроблений науковий апарат дослідження надає рецензованій праці ґрунтовності, чіткості й логічної виразності. Вдало обрані об'єкт і предмет дослідження, що відповідають темі дисертації, уможливили досягнення поставленої мети.

Тема дослідження цілком розкривається через пропоновану структуру, систему узагальнень та висновків, які належним чином аргументовані, підтверджені фактичним матеріалом. Для досягнення поставленої мети автором використано як загальнонаукові так і спеціально-історичні методи дослідження. З переваг проведеної роботи можна виділити також її інтердисциплінарний характер. Очевидно, що міждисциплінарний підхід

вимагав від дослідниці скурпульозного врахування всіх сторін проблеми, яка вивчається, а це, разом із тим, перетворює готовий продукт в дослідження широкомасштабне, всебічне, соціально вартісне і актуальне.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаю увагу до окремих її аспектів, що, на мою думку, потребують уточнення, пояснення чи корегування, а саме:

Разом із тим, висловимо міркування, щодо більш чіткого окреслення хронології дослідження, особливо нижньої межі, тим більше, що у тексті авторка апелює до періоду XVI – XVII ст.

Можна було б доопрацювати критерії класифікації історіографічної бази дослідження, що дозволило б чіткіше структурувати опрацьований масив наукової літератури і сприяло би більш цілісному уявленню про стан наукової розробки зазначеної проблематики. Проте, висловлене побажання не впливає на загальну позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження, а носить здебільшого рекомендаційний характер.

Огляд літератури викладено аргументовано, він є достатньо повним і ретельним аналізом стану й перспектив досліджень у вибраному автором дисертації науковому напрямку. На жаль, поза увагою дослідниці залишилися напрацювання сучасних польських науковців та науковиць, які висвітлюють музичну складову, зокрема використання бандури (кобзи) в маєткових оркестрах Правобережної України XVIII – XIX ст.

Групування досить чисельного списку використаних джерел та літератури, викликає дискусійні питання: чому окремі статті в газетах віднесено до джерел (періодична преса), а інші до літератури; праці М. Цертелева, М. Максимовича та ін., на нашу думку, можна було віднести до опублікованих джерел. Як не дивно, але фактично джерелом для дослідження також стали поетичні та прозові твори XIX – XX ст., в яких автори оспівували бандурне (кобзарське) мистецтво.

Авторка опрацювала значний масив різноманітних джерел, про що свідчать додатки до дисертації. Окрім того, зауважимо, що текст збагатило б використання поруч з фотографіями музичних інструментів (Бандури, торбан, ліра та кобза з різних музеїв України, А.1-36), народними картинами («Козак Мамай», Б.1-14), портретами (Фото та фотокопії бандуристів. В.1-13), інформацією про Г. Хоткевича (Матеріали з життя та діяльності Гната Хоткевича, Г.1-7), малюнками Великого Кобзаря (Художня творчість Т. Г. Шевченка, Д.1-3) ще і багатого аудіо-, кіно- та відеоматеріалу, який також є віддзеркаленням соціокультурних процесів.

Інколи дисертантка дозволяє повтори, адже, розкриваючи відмінності між бандурою та кобзою, їх походженням й поширенням на українських землях, вона більше занурюється в історіографію питання, ніж висвітлює еволюцію музичних інструментів.

На нашу думку, в тексті було б доречніше вживати Річ Посполита, а не Польща, Велике князівство Литовське, а не Литва, тощо. Варто більш коректніше та точніше формулювати окремі речення, наприклад «Часи розквіту козацької України охоплюють період XV–XVIII ст.» (с.82).

Підсумовуючи, зазначимо, що на нашу думку, найбільш вдалими у «Розділі 2. Історичні та соціокультурні аспекти розвитку бандурного мистецтва» були підрозділи 2.3. – 2.5., а також «Розділ 3. Сучасні тенденції розвитку бандурного мистецтва» повністю.

В цілому робота справляє позитивне враження своєю комплексністю та застосуванням різних методологічних принципів дослідження. Висновки логічні та аргументовані, відображають основні результати дослідження.

Отже, обрана для вивчення тема отримала досить повне розкриття у кваліфікаційній праці Валерії Клапчук. Здобувачка зробила логічний висновок, що «Бандурне мистецтво в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду має свої перспективи розвитку, адже від цього залежить становлення національної культури, імідж України у світі, морально-естетичне виховання молоді. Щоб покращити перспективи розвитку в Україні та за кордоном,

необхідне надання державної, фінансової, організаційної, благодійної, громадської та популяризаторської підтримки бандурному мистецтву» (с.82). Суттєвий вплив на розвиток бандурного музичного мистецтва справляли модернізаційні перетворення, внаслідок яких відбувалися зрушення в економічному побуті, зростав попит на освіту, активувалися соціальні трансформації, змінювалися гендерні ролі (якщо спочатку виконавцями були винятково чоловіки, то вже у ХХ ст. першість переходить до жінок).

Зазначені зауваження до дисертаційної роботи, здебільшого дискусійного чи рекомендаційного плану, не применшують її значення і не знижують загальної позитивної оцінки, проте можуть слугувати імпульсом для дискусії упродовж захисту і стимулом для майбутніх досліджень.

В цілому з огляду на актуальність теми, наявність наукової новизни, опрацювання доступних джерел і літератури, систематизацію та аналіз значного фактичного матеріалу дисертаційна робота В. Клапчук є самостійною кваліфікаційною науковою працею.

Дисертація Клапчук Валерії Миколаївни виконана без порушень академічної доброчесності, з посиланням на джерела інформації, з дотриманням норм законодавства про авторське право і суміжні права, з наданням достовірної інформації про результати власного наукового доробку, використані методики дослідження і джерела інформації.

Таким чином, все вище зазначене дозволяє зробити висновок, що рецензована дисертація Клапчук Валерії Миколаївни «Бандурне мистецтво України середини XVIII – початку ХХІ ст.: соціокультурний вимір» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія, за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano в МЮУ 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

2017 р. за № 155/30023) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Клапчук Валерія Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальності 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук, професор,

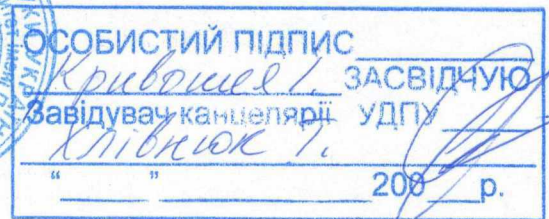
в.о. завідувача кафедри всесвітньої історії та методик навчання

Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини

Ігор КРИВОШЕЯ

Ректор

Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини,

доктор педагогічних наук, професор

Олександр БЕЗЛЮДНИЙ